

סימן לג

כיסוי ראשה של כלה

שאלה

מאימתי חייבת הכלה בכיסוי שיער ראשה¹?

א. חיוב כיסוי שיער בנשואה

בשו"ע אה"ע (סי' כא ס"ב) נפסק: לא תלכנה בנות ישראל פרועות² ראש בשוק, אחת פנויה ואחת אשת איש. ובחלקת מחוקק (ס"ק ב): א' פנויה וא' א"א – פנויה בעולה קאמר אבל בתולה אמרי' דיוצאה בהיננו' וראשה פרועה וכן הוא בב"ח ועיין במרדכי.

ומראייתו מנישואי בתולה עולה לכאורה שאפילו נשואה בתולה אינה חייבת בכיסוי הראש. אך אפשר לדחות ראיה זו, משום שיציאתה מבית אביה עדיין אינה נחשבת לנישואין עיי"ש בכתובות (מח ע"ב) שרק כשמסרו שלוחי האב לשלוחי הבעל דינה כנשואה, אך הוצאתה מבית אביה בלבד אינה נישואין.

ועיי שדי חמד (אסיפת דינים מערכת הד' אות א ח"ז עמ' 295 בהוצאת בית הסופר ב"ב תשכ"ד) שהביא בשם מוה"ר הלוי אחי הט"ז שהמדובר בנשואה, ובכ"ז התירו לה לצאת כשראשה פרוע, כדי לחבבה על בעלה. משמע שהחופה נערכה בבית הכלה לפני

יציאתה לבית בעלה. אך השד"ח דחה ראייתם, אלא החופה נערכה בבית החתן וא"כ הוצאתה מבית אביה היתה בעודה ארוסה, וארוסה בתולה אינה חייבת בכיסוי הראש, כמבואר בירושלמי (כתובות רפ"ב). וז"ל:

וחש לומר שמא בתולה מן הנישואין היא?

[פירוש: וניחוש שמא היתה כבר נשואה בעבר, אלא שעדיין לא נבעלה ולכן יצאה בראש פרוע?] אך איננו חוששין לכך ולכן רק בתולה מאורסה יוצאת כשראשה פרוע ואילו נשואה אע"פ שהיא עדיין בתולה חייבת בכיסוי הראש.

וא"כ הדבר תלוי מתי היא נחשבת לנשואה? הדבר תלוי בחילוקי מנהגים בעיקר בין הספרדים לאשכנזים.

ב. מנהג הספרדים

הספרדים הולכים לכאורה בדרכו של המחבר בשו"ע (סי' נה ס"א) שפסק: הארוסה אסורה לבעלה מדברי סופרים, כל זמן שהיא בבית אביה; והבא על ארוסתו בבית חמיו, מכין אותו מכת מרדות... עד שיביא אותה לתוך ביתו ויתייחד עימה ויפרישנה לו, ויחוד זה הוא נקרא כניסה לחופה, והוא הנקרא נישואין בכל מקום.

1. מעמד החופה בימינו כולל קידושין, הפסקה בקריאת הכתובה ונישואין. מנהגי הנישואין שונים מעדה לעדה, השאלה היא מאימתי הכלה חייבת בכיסוי ראש ככל אשה נשואה.
2. המונח "פרוע" כולל שתי משמעויות: א. מפוזר. ב. מגולה. משמעות המונח בתשובה זו היא השניה.

ראשה של הכלה כבר מרגע החופה, הלא זוהי דת משה וחיובה מדאורייתא? (עיי"ש ביבי"א שלעניין מנין שבעת ימי המשתה גם הוא חושש שמא פריסת הטלית היא החופה ויש למנות את שבעת הימים מאותו רגע).

ג. מנהג האשכנזים

דעת הרמ"א שם בהגה:

ו"א דחופה אינה יחוד, אלא כל שהביאה החתן לביתו לשם נשואין (כ"כ הר"ן בשי"א ריש כתובות).

ועיין ביאור הגר"א שההבאה אל ביתו נעשית כיום ע"י העמדת החופה בחצר ביהכנ"ס. א"כ לדעת הרמ"א כבר מיד עם הכנסת הכלה לחופה היא נשואה וחייבת בכיסוי ראש מיד. אולם לא נהגו כן, והמחמירות ממתנות עד היחוד. ורובן אינן מכסות את ראשן עד למחרת. וצ"ע על סמך מה נהגו כן?

מיהו הרמ"א שם בהמשך דבריו כתב:

והמנהג פשוט עכשיו לקרות חופה מקום שמכניסים שם ידיעה פרוסה על גבי כלונסות, ומכניסים תחתיה החתן והכלה ברבים, ומקדשה שם ומברכין שם ברכת ארוסין ונשואין, ואח"כ מוליכים אותם לבית ואוכלים ביחד במקום צנוע, וזהו החופה הנוהגת עכשיו.

כלומר החופה נגמרת בכניסתם של החתן והכלה למקום צנוע. היום קוראים לכך "חדר יחוד" אולם לדעת הרמ"א אין צורך ביחוד גמור אלא רק במקום צנוע. אמנם הבית שמואל (שם ס"ק ה) העיר שמן הראוי שהחתן והכלה יתיחדו ביחוד גמור שבו אין כניסה לאף אחד, ולא די במקום צנוע. אך הרמ"א הסתפק במקום צנוע ולא דרש יחוד גמור. כי בתחילת ההגהה כתב במפורש

דעת המחבר היא כשיטת הרמב"ם בפ"י מהל' אישות שהחופה היא יחוד ועד היחוד אינה נחשבת כנשואה. ומכיון שהנוהגים כמרן המחבר לא מתייחדים באולם בו חוגגים את הנישואין, הכלה אינה נחשבת לנשואה עד שיביאה לביתו, וא"כ אינה צריכה כיסוי ראש עד סוף הערב. וכך הם נוהגים למעשה על פי פסיקת רבניהם.

מיהו למעשה לא כל הספרדים נוהגים כדעת המחבר. אלא גם ההולכים בעקבות מרן נוהגים למעשה כמו שכתב הרמ"א בשם הב"י שהחופה היא שפורסין סודר על ראשם בשעת הברכה (הב"י הביאו). ואכן ידוע מנהג הספרדים בני התורה להתעטף בציצית ולפורסה מעל ראשי בני הזוג. א"כ גם לדעת מרן פריסת הטלית היא החופה, וא"כ הכלה חייבת בכיסוי הראש מיד מתחת לחופה.

ועיין שו"ת ישכיל עבדי להגר"ע הדאיה (ח"ז אה"ע סי' י) שהספרדים לא קיבלו עליהם למעשה את פסיקת מרן, שחופה היא יחוד כשיטת הרמב"ם, אלא את המובא בב"י והרמ"א שפריסת טלית היא החופה.

לאור הנחה זו שפריסת הטלית היא החופה מדוע אין הכלות הספרדיות מכסות את ראשן מתחת לחופה, הרי הן נשואות כבר באותה שעה?

אמנם הגר"ע יוסף בשו"ת יביע אומר (ח"ה אה"ע סי' ז-ח) הולך לשיטתו הידועה לפסוק כמרן המחבר, גם במקום שמנהג הספרדים שונה, והוא חולק על הגר"ע הדאיה וסובר שהלכה כמרן בשו"ע שחופה היא יחוד. לדעתו החתן והכלה אינם מתייחדים אלא רק בבואם לביתם. אולם גם הוא לא יכול להתעלם מכך שרבים מהספרדים (בעיקר בני התורה שבהם) נהגו גם לפרוס טלית. וא"כ הם מתייחסים לכך כאל נישואין, לפחות לחומרא. ומדוע הוא אינו חושש לכיסוי

נה ס"ק ט שנקראת נשואה למפרע) וא"כ הכלה מגיעה לחופה כשהיא כבר נשואה.

ב. הכלונסאות והחופה עליהן. זו דעת הרמ"א הראשונה והיא המקובלת ביותר על דעת רוב הפוסקים האשכנזים ולפיה הנישואין חלים מיד עם האירוסין.
ג. פריסת הטלית של החתן כמנהג הספרדים.

ד. סוף שבע הברכות כמנהג פפד"מ כפי שמובא בשו"ת חו"י (סי' נב) ובשו"ת חת"ס (אה"ע ח"ב סי' קסו). כפי שבררנו שם רק בפפד"מ החתן והכלה נכנסו לחופה על דעת כן שהחופה לא תחול עד סוף שבע הברכות.

ה. חדר היחוד. (כאמור, זו שיטת הרמ"א ליתר הידור, אך גם לדעתו יתכן שהחופה קונה כבר מרגע האירוסין).

ו. כניסת הזוג לביתם. (הגר"ע יוסף רואה בכך את החופה העיקרית ומתנגד לחדר היחוד באולם כמנהג האשכנזים. בתשובה הנ"ל הוכחנו שרוב הספרדים לא מתייחסים לכך כאל קניין, והמקובל ביותר הוא העמידה מתחת לחופה כמנהג אשכנז).

נמצא אפוא שמן הראוי היה לחייב את הכלה לכסות את ראשה, לפחות מספק, כבר מתחת לחופה. כלומר, עליה לבוא לחופה מכוסת ראש. אך לא שמענו ולא ראינו שנהגו כך בדורות הקודמים.

ה. תהליך הנישואין

יש לחלק בין מה שדנו באותה תשובה לנדון דידן. שם הנדון היה קניין להסתלקות מזכויות ממוניות בין האירוסין לנישואין. שם הדעה נוטה שהנישואין חלים יחד עם האירוסין מתחת לחופה. בנ"ד אנו דנים לעניין כיסוי הראש. גם שם כתבנו שהחופה היא אולי תהליך מתמשך,

שחופה אינה יחוד גמור, ובחלקת מחוקק (שם ס"ק ו) כתב על כך:

נראה דכ"ע מודו בדין זה דהא הר"ן הביא ראיה לדין זה מן הגמרא דאמרין אלמנה מן הנשואין אין לה אלא מנה אף על פי שעדים מעידים עליה שלא נסתרו ולא נבעלו וא"כ להדי' נקראת נשואה אף על פי שלא נתיחדה.

הרמ"א לא חזר בו מקביעתו זו, שהיא דעת כל הראשונים חוץ מהרמב"ם. ולכן עשה פשרה ואימץ את שיטת הרמב"ם למחצה. החופה היא אמנם יחוד, אולם לא גמור אלא מקום צנוע. ואף זאת רק ליתר הידור ע"מ לצאת גם ידי חובת שיטת הרמב"ם.

לכן המנהג המתפשט לאחרונה, שיש כלות אשכנזיות המכסות את ראשן רק ביציאתן מחדר היחוד, תמוה בעיני. הרי היחוד לדעת הרמ"א אינו מעיקר הדין אלא תוספת הידור בלבד והחופה העיקרית היא לפני כן, מדוע לא נחייב אותה בכיסוי ראש כבר מתחת לחופה? ואפילו אם נניח שהעמידה מתחת לחופה קונה רק מספק (למרות שמדברי הרמ"א לא משמע כן), מדוע לא נחוש שהחופה היא העושה אותה נשואה וספיקא דאורייתא לחומרא? (וכמו שהערנו לעיל לשיטת הגר"ע יוסף לספרדים).

ד. השיטות השונות באשר לחופה

בתשובה הקודמת, הדנה בהסכם ממון, הבאנו דעות שונות באשר לקניין החופה, ואלו הן:

א. כיסוי הכלה בהינומא לפני החופה (של פריסת הטלית). לדעה זו יתכן שחופה קונה לפני האירוסין אך לא יאוחר מהם (ר' מל"מ פ"י מהל' אישות ור' חלקת מחוקק סי

מקובל לבוא עליה בחדר היחוד, ומבחינה זאת לא הסתיים לגמרי תהליך הנישואין ועדיין לא ניתן לה שם נשואה. ונלענ"ד להביא דמיון לכך שחזקה חלה רק לאחר שנעשתה ולא מיד עם עשייתה, מהסבר התוס' בחולין (יד ע"א) שהשוחט בשבת שחיטתו כשרה, אע"פ שהמחלל שבת מומר לכל התורה, הוא לא נעשה מומר רק מאחרי השחיטה ואילך. גם כאן י"ל מכיון ששם נשואה לעניין כיסוי הראש תלוי בחזקת בעולה לא חל עליה שם נשואה מיד עם תחילת החופה אלא רק מאחרי החופה ואילך. אך במהלך החופה עצמה לא ניתן לה עדיין שם נשואה, ולכן אין מקום לחייבה בכיסוי הראש עד סוף החופה, כולל סעודת הנישואין. (בשו"ת כנסת יחזקאל סי' ס פסק שאין מונים לחתן שבעת ימי המשתה אלא מהסעודה. משמע שהסעודה היא חלק מתהליך הנישואין לעניין זה) ורק למחרת היא חייבת בכיסוי הראש. ולכן יש מקום לומר שלעניין כסוי הראש, שבעצם מעיקר הדין, חיובו לא חל אלא משנבעלה, רק גמר תהליך הנישואין כולו וכניסת הזוג לביתם הוא המחייב כיסוי ראש. וכך נהגו בישראל מדורי דורות.

אך בנ"ד יותר פשוט לומר כן, שהנישואין הם תהליך ארוך, המתחיל בחופה ומסתיים בהגיע הזוג לביתם. והחיוב לכסות את הראש לא חל עד הסוף. והטעם לכך הוא עפ"י מש"כ הישועות יעקב (אה"ע ח"א סי' כא) בתשובת נכד המחבר שחיוב כיסוי ראש מהתורה הוא רק בנשואה בעולה. ומה שנאמר בירושלמי נשואה אע"פ שהיא בתולה חייבת בכיסוי ראש, הוא רק משום שסתם נשואה בחזקת בעולה, כמבואר בכתובות (יא ע"ב ויב ע"א) לענין כתובה מנה. ולכן נראה שכל עוד לא נבעלה אין עליה חיוב כיסוי הראש מהתורה, ורק מדרבנן היא חייבת, וגם זאת רק כשחל עליה שם נשואה. יתירה מזאת, גם מדרבנן, רק אשה שנישאה כבר ועתה באה לינשא שנית אין פורעין את שערך כי היא בחזקת בעולה. ואע"פ שידוע לנו שלא התיחדה מעולם, מכיון שסתם נישואין כוללים בדרך כלל יחוד וחיי אישות כדרך כל הארץ, שם בעולה עליה, כמבואר בכתובות (שס). בד"א במי שבאה לפנינו כששם נשואה כבר עליה. אך כלה בתולה באמצע תהליך החופה ברור לנו שלא נבעלה. ואפילו אם היה באולם יחוד גמור הראוי לביאה לא

סימן לד

כיסוי ראש לאשה חולה

שאלה

מותר לומר דבר שבקדושה מול שערך הגלוי? לא מדובר בפיקו"נ, אלא בסבל גדול, האם מותר לעבור על איסור תורה לשם כך?

אשה חולה מחלת עור קשה ואינה יכולה בשום פנים ואופן לכסות את ראשה, האם מותר לה לגלות את ראשה? והאם